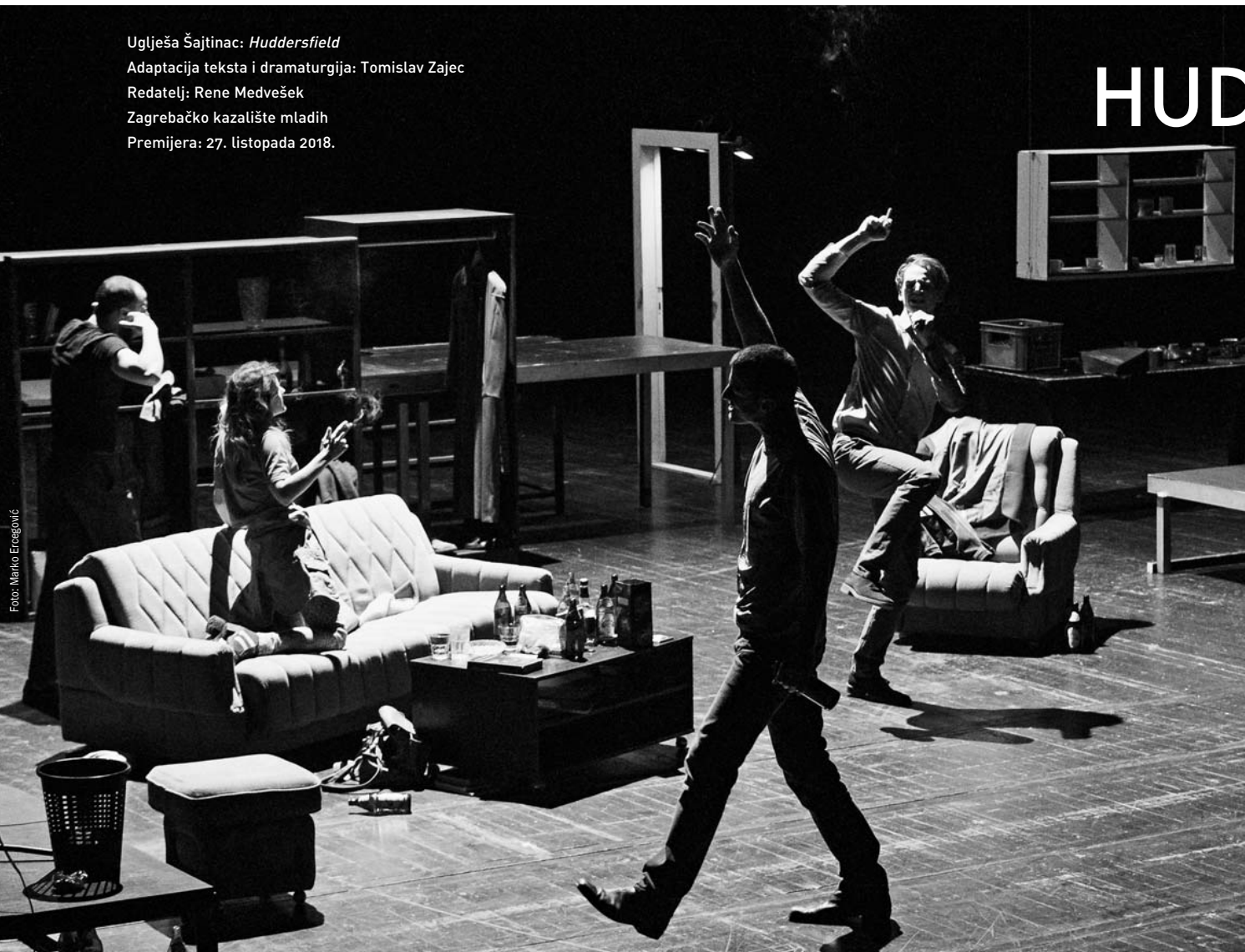

Uglješa Šajtinac: *Huddersfield*
Adaptacija teksta i dramaturgija: Tomislav Zajec
Redatelj: Rene Medvešek
Zagrebačko kazalište mladih
Premijera: 27. listopada 2018.

Foto: Marko Ercegović

Ana Fazekaš

HUDDERSFIELD: POEZIJA JE UMRLA '94.

Huddersfield je i neodređena predodžba bolje uređenog svijeta i stabilnijeg života, istovremeno fantazija alternativnog univerzuma u kojemu je životni tijek zaokrenuo u sretnijem smjeru, te sinonim za izdaju, bijeg iz zajedničkog pakla.

Krhotine su svuda. Samo ih treba probrati i poredati po smislu koji proganja iznutra. Drama je, sama po sebi, direktan i žestok poetski rod. Sočnost je već od života. Zbilja je ono što se događa svima, treba je prevariti, otkidati s nje, preslagati. Sunarodnjak ili sunarodnjakinja mi je svatko kome je zbilja nedostatna da objasni što se to i zašto događa. Mučno, gorko i potresno su dijelovi zbilje, ne uvijek vidljivi, ali tu su. I smijeh je tu, sprdačina, ironija, bez njih nema dokaza o živima. Svaka preozbiljnost uvod je u nasilje.

Uglješa Šajtinac¹

Foto: Marko Ereagović

Čitava je predstava kolektivna noćna mora koja uporno opsjeda našu društvenu nesvijest, no ipak se razrješava u gotovo začudnom optimističnom tonu, u ponovno uspostavljenoj, iako prilično neodređenoj nadi, u oprost i suosjećanju.

RAC: Vidiš, meni Huddersfield zvuči sunčano...

Godine su rane dvijetisućite, u Zrenjaninu ili Karlovcu, u derutnom stanu, u kojemu životni prostor preko volje dijele otac i sin, ratni veterani skloni ovisnostima i puni gorčine. Sinu su trideset tri godine, ocu nekoliko desetljeća više, ali izjedan bijesom i alkoholom djeluje poput starca. Sina budi urlanjem svakodnevnog refrena o njegovu besmisleno potraćenom životu, uvredama koje odavno ne pogađaju, ispraznim prijetnjama da će ga izbaciti iz kuće, prije no što skine vrata zahoda i demonstrativno ih iznese iz stana. U stanu ostaje Rac, nerealizirani pisac s nedovršenim fakultetom, koji zarađuje sitan novac instrukcijama i radijskom emisijom o književnosti, na kojoj uglavnom koristi priliku da provocira autore, koji su, za razliku od njega, nešto objavili. U stan mu upada srednjoškolka s kojom spava i podučava je Hamletu te duševno oboljeli susjed koji mu donosi knjige te poeziju koju sam piše. No toga se dana Rac nalazi i s dvojicom prijatelja, od kojih je jedan nakon više od desetljeća stigao u rodni grad iz britanskog grada Huddersfielda. Odigrava se drama u eksplozijama godinama uzgajanog gnjeva, sadističkim podbadaanjima i općem, neizlječivom jadu poratnog vremena.

Godina je 2019. i *Huddersfield* Uglješ Šajtinca igra na repertoaru Zagrebačkog kazališta mladih u režiji Renea Medvešeka, gotovo petnaest godina nakon što je drama napisana, nakon što se na repertoaru Jugoslavenskog dramskog pozorišta držala čitavu dekadu te je poslužila kao predložak za film 2007. godine u režiji Ivana Živkovića. Zanimljivo je zapitati se zašto je *Huddersfield* baš ove godine došao na ZKM-ov repertoar te s kime i kako rezonira. Danas su već stasali mladi ljudi koji su disocirani od rata, iako smo još generacijama daleko od trenutka u kojemu će sjećanje na nekadašnji sustav i njegov nasilni raspad biti više referenca u udžbeniku iz povijesti negoli sjećanje živih tijela. Iako su neki od problema kojih se predstava dotiče i dalje aktualni – barem njihov eho i dalje djeluje u suvremenom društvu – efekt je predstave ipak zirkanje preko ramena, prema nedavnoj povijesti, vremenu tranzicije u svakom smislu.

Tomislav Čadež u osvrtu za Jutarnji list daje neobično emotivno nabijen komentar:

»Šajtinac je otprilike moj vršnjak, drama se njegova bavi

sudbinama naših vršnjaka u realnom vremenu, ja sam iz Karlovca, ratni sam veteran kao ovi njegovi likovi, imam drugove ratne veterane slične kakvi žive u ovoj drami, njezina radnja teče kakvih deset godina od početka rata, kad su se sudbine naših vršnjaka počele rasplirati upravo onako kako se raspliću u ovoj drami. I gledam, zapravo, tu predstavu s realnim sjećanjem i na 1991. i na 2001., ali i s, eto, uvidom što se u međuvremenu dogodilo s mojom generacijom, sa svima nama. Gledam kako sad ti mladi ZKM-ovi glumci igraju i moju davnastnju ulogu. I sve me to zajedno ne žircira, nego mi je do konca i katarzično.«

No, ako si dopustim sličan autobiografski izlet, kao gledateljica rođena '90. te tako generacijski bliska mladim glumcima osjetno više negoli likovima koje igraju ili autoru teksta, osjećam se kao da gledam duhove nedavne prošlosti, prizore s naličja djetinjstva, izbljedgele u fotoografskim albumima za kojima se gotovo nikada ne poseže. Ali ipak ne osjećam da se više mogu sasvim povezati s onime što vidim, da se ta prošlost slobodno slijeva u našu suvremenost. Likovi na pozornici ne mogu se odvojiti od svoje boli, razočaranja, krivnje, zamjeranja; prognoni ih osjećaj da ih je svijet iznevjerio... Ako mi je taj narativ poznat, poznat mi je iz knjiga, predstava i filmova, koji su to vrijeme i te traume žvakali, premetali, egzorcirali, no to nije – u izvjesnom smislu nikada nije niti bila – moja priča.

Trebali smo svi otići iz one zemlje kad su počeli ratovi. Kako nam to nije palo na pamet? Jesu neki otišli, ali mislim na sve, SVE ljude. Osim, možda, onih koji su sebi već namijenili uloge u ratovima. Da su kroz šipražja pograničnih pustopoljina napolje nagrnuli pekari, mljekari, cvječari, vozači, odgojiteljice i majke s darovitom i nedarovitom djecom, bilo bi drukčije. Sad, kao ljudi koji to nisu učinili, gledamo kako pored nas prolaze oni koji su se usudili to učiniti. Traže se neke nove domovine. Svijet je nalik na pčelinjak u kojem ima naizgled ljepših košnica i onih koje to nisu, razvaljene, rastrgane. I onda ljudi pčele lete prema onima u kojima će lakše prezimiti. Ali ni pčele nisu dobro u posljednje vrijeme. Čovjeku se više ne da ni metaforom opisivati.

DUKS/DULE: Ne brini se, dobro je njemu. On ima teoriju da se svijet raspada. I dobro je da se što više stvari oko njega raspada, to mu drži teoriju.

Ali ipak ne osjećam da se više mogu sasvim povezati s onime što vidim, da se ta prošlost slobodno slijeva u našu suvremenost.

Likovi su tipizirani, svaki predstavlja jedan od prepoznatljivih scenarija za mjesto i vrijeme kojemu pripadaju, no trodimenzionalnost im daje odlična glumačka izvedba, koju predvodi Dado Čosić, jedan od apsolutno najmoćnijih glumaca na sceni danas. Simptomatično je da u drami izostaju majke i ljubavne partnerice, koje se spominju, ali ostaju onkraj vidljivoga. Jedini je ženski lik u predstavi srednjoškolka koja svoj adolescentski bunt uprizoruje kroz seksualni odnos s Racom – odnos bez ljubavi i poštovanja u kojemu su oboje zamjenjivi – te za Raca figurira kao dio njegove pasivne osвете sustavu, još jedno stvorenje čiju privrženost može iznevjeriti i kazniti. U solidnoj izvedbi Tine Orlandini, Milica je plošni lik, generacijski i klasno različita od ostalih likova, koja rat osjeća preko priča koje ju zapravo ne zanimaju i neodređene boli ljudi oko sebe, koja je ranjava, ali je ne može sasvim razumjeti. Ivan, u fantastičnoj izvedbi Matea Videka, mogao je biti inteligentan i darovit muškarac, no slomljen je bolešću i teškim psihotropnim lijekovima. Nakon psihotične epizode, Ivan je proveo neko vrijeme u psihijatrijskoj ustanovi, iz koje je pušten na brigu majci s kojom živi od zajedničkih mirovina, u anesteziiranoj konfuziji, pišući poeziju i čitajući religioznu literaturu. Dirljiva prisnost između Raca i Ivana rada se iz zajedničke pregaženosti životom, srodnog senzibiliteta, no dok se Ivan drži svojega susjeda kao jedinog sugovornika i svojevrsnog autoriteta, gurajući dan po dan, Rac se prepusta razgovorima s njime kao da gleda u bezdan, pronalazeći svojevrsnu satisfakciju u životu među ruinama, koja mu dopušta da se prepusti ništavilu i pesimizmu. Racov srednjoškolski prijatelj Duks (Robert Budak) bori se rukama, nogama i zubima da se snađe i opstane u novom sustavu te usamljen i zbunjen novim vrijednostima i zahtjevima, potiskuje vlastito nezadovoljstvo opsesijom zaradom i statusnim simbolima. Huddersfield je posve nesppektularan grad u blizini Leedsa, u kojemu Igor (Adrian Pezdirc) pokušava izgraditi dom, izbjeći osje-

Foto: Marko Erosgović

čaju izmještenosti i nepripadanja, koji ga prati u nepopravljivo stranoj zemlji, ali još bolnije u rodnome gradu; Igor djeluje očuvano, njegovano, gleda na svoje staro društvo gotovo sa strahom. Huddersfield je i neodređena predodžba bolje uređenog svijeta i stabilnijeg života, istovremeno fantazija alternativnog univerzuma u kojemu je životni tijek zaokrenuo u sretnijem smjeru, te sinonim za izdaju, bijeg iz zajedničkog pakla. Cinični Rac uporno i brutalno povređuje ljude oko sebe, grubo odgurujući svaku

mogućnost kontakta i ljubavi, šireći svoju bol i jal gdje god stigne. Budući da je inteligentan i surov, ostali padaju pred njime kao lake žrtve, sami progonjeni usamljenošću i jadom, grižnjom savjesti, koju Rac spremno zajaše kako bi još malo okrenuo nož u njihovim utrobama. Kronično nesposoban suočiti se s vlastitim životom i preuzeti odgovornost za sebe, Rac je proganjen nerazrješivom samomržnjom i narcističkim balansiranjem između straha od neuspjeha i straha od uspjeha. Racov je otac posve uru-

Foto: Marko Eregević

šena osoba, koja više i ne umije komunicirati drukčije negoli neartikuliranim ispadima, no stvarno je žarište očeva bijesa manje njegovo razočaranje društveno-političkim sustavom ili tupa rutina vlastita života – on urlanjem i prijetnjama želi iz stana istjerati svoga sina koji se rano u životu prepustio cinizmu i samouništenju, želi ga istjerati i natjerati da živi.

Hvala ti, Svijete, što se daješ opisati, ali ono što u taj opis staje teško da će ti se svidjeti. Svaka je generacija izgubljena, svaki čovjek svijet je za sebe, neki su odraz onog velikog Svijeta, neki se opiru to biti. „Nove generacije“ pridjev je za strojeve, kompjutore i sl. Čovjek se ničemu nije prilagodio po svojoj volji, isključivo nasiljem. Nema sloboda, nema prostora za ljudsku bit, ako se nje itko još sjeća.

Uglješa Šajtinac

Šajtinčeva je perspektiva nadasve tmurna, kao zarobljena u sličnom limbu u kakvome se nalaze njegovi likovi, iz kojega se čini da nema izlaza, bez obzira na to kad smo rođeni te koje nas je i kakvo nasilje obilježilo. Izmjenjivanje okrutnosti i nježnosti, trzanje između melankolične nostalgije i blijeđe budućnosti, uprizoreno u drami *Hadersfield/Huddersfield*, snažno je odjeknulo kod publika u Srbiji i Hrvatskoj, te je u tome smislu važan i potencijalno iscjeljujući osjećaj dijeljenog iskustva u ranjenim prostorima. A sudeći po salvama oduševljenja vrlo mješovite publike danas, Medveškova dugogodišnja želja da drama uprizori nije, čini se, izgubila momentum. Zanimljivo je prisjetiti se teksta, koji je povodom gostovanja predstava Skakavci, Šine te *Hadersfield* Jugoslavenskog dramskog pozorišta 2007. godine Nataša Govedić napisala za Zarez:

Ljudi su još živi, mnoge kuće nisu srušene, prijatelji se još sastaju. Ali izgleda da je temeljito razorena nada da bilo kakvo djelovanje ima smisla. I tako se pred nama otvara začarani krug srpske depresije: premda se svaka sekunda ljudskog života može posvetiti nalaženju minimalnog smisla, likovi ugošćenih drama mnogo se radije drže crne makroperspektive, u kojoj i zvijezde neprestano umiru, pa čemu se oko ičega zbilja potruditi. Velika žalopojka stupa na mjesto malog napora promjene^{2, 3}

Čitava je predstava kolektivna noćna mora koja uporno opsjeda našu društvenu nesvijest, no ipak se razrješava u gotovo začudno optimističnom tonu, u ponovno uspostavljenoj, iako prilično neodređenoj nadi, u oprost i suosjećanju. *Huddersfield* i *Hadersfield* od patetike spašava primarno talent svih uključenih ljudi – od samoga Šajtinca koji je naprosto odličan pisac, preko dramaturga Tomislava Zajeca i redatelja Medveška, do glumačkog ansambla. No, iako se Govedićin prigovor čini zericu suviše grubim, a njezina dijagnoza specifično srpske depresije iz očitih razloga nije primjenjiva, istina je da nihilistička makroperspektiva pretvara osobne priče u slučajeve, ljude u tipove, prepoznatljive i danas već zastarjele. Dok je prijenos lokacije iz Zrenjanina u Karlovac uspjeli i pаметan potez, prenijeti dramu bliže suvremenosti značilo bi gotovo je potpuno promijeniti, što je u određenom smislu sretna pomisao. Možda u konačnici drama ne donosi razrješnje i jasnu perspektivu, ali rezonira sa suvremenom publikom jer nas povezuje osjećajima izmještenosti i melankolije, koji nisu vremenski ni društveno-politički ograničeni. Podsjeća nas i da smo svi skupa nekako pregrmjeli veoma teške dane i da, unatoč svemu, više ne živimo u tom vremenu; što neće reći da nemamo jednakovrijedne probleme i borbe koje traju te koje su pred nama, ali možda nas podsjeća da ćemo izgurati i to.

Sve je pobjeglo na televiziju, u medije mlađe od teatra. Publika, isto kao i u Hrvatskoj, kao u cijelom svijetu, stari, teško se pomlađuje, biva razmažena ekskluzivom festivala, smotri i najavama „izvanrednih kulturnih događaja“. Snalazi se kako tko umije i zna. Za teatar, za magiju, meni nikad nije bilo potrebno mnogo.

Uglješa Šajtinac

Mnogo se riječi troši na masovne emigracije, osobito mladih i visokoobrazovanih ljudi, koji ne pronalaze za sebe mjesta u hrvatskom društvu kakvo jest te sreću traže drugdje, što, dalo bi se argumentirati, nije zapravo nova pojava, no zanimljivo je kako predstava na kraju ipak balansira između određenog naivnog domoljublja i gorkog cinizma. Nakon noći provedene u alkoholnom ludilu i dimu, tijekom koje je Ivana natjerao da pred svima ispriča svoju životnu priču te je redom ponizio sve prisutne prijatelje,

Rac se budi iz noćne more u kojoj ga Ivan, njegov svijetli/mračni dvojnik, ubija. Jutro donosi isti prizor s početka drame, no s nešto olakšanja. Otac trese usnulog sina na kojemu mrlju od kečapa zamijeni za krv, ubrzo izlijeće iz stana bijesan što ga je voljeni sin tako isprepadao, a ulazi Ivan sa skulpturom koju je svojedobno izradio u bolnici. Skulptura je zamišljena kao portret majke, ali budući da nije sasvim uspjela, naslovio ju je *Lijepa naša*. Razjapljenih usta poput kulturnog lika s Munchova *Krika*, *Lijepa naša* dirljivo je groteskna, a Ivan objašnjava:

Ona grdi, opominje... I nešto je boli.

U posljednjem se prizoru svi okupljaju oko šalice kave te dominira privremeni mir i nejasna nada, prijeko potrebna toplina tuđeg dodira da se prevale još jedan dan, koji možda vodi, a možda ne vodi, u drukčiju budućnost. Rene Medvešek konzistentno je odličan redatelj te je predstava po svojoj poetici savršeno zekaemovska, umjereno politična dramska predstava, odmjerena ritma, optimalno iskorištena scenskog prostora te fantastičnog i posvećenog ansambla. Scenografija Tanje Lacko u realističkom kodu dočarava prostor koji je istovremeno porozan i klaustrofobičan, a kostimi Doris Kristić suptilno podupiru identitete likova. Bliska i daleka, predstava je svjedočanstvo vremena, poput sjećanja koje je jasnije na fotografiji negoli u pamćenju, pogled na koju je i ugodan i neugodan, za neke možda nostalgičan i katarzičan, dok je drugima poput povlačenja, popikavanja na stare teme koje ipak nismo sasvim spremni otpustiti.

Post Scriptum o prolaznosti

U petak, 26. siječnja 2019. godine bila je moćna izvedba svježje, ali već razigrane predstave u naponu snage, u kojoj se činilo da glumci igraju svim srcem, žive i dišu zajedno. U subotu je izvedba otkazana zbog nagle smrti Roberta Budaka, relativno novog člana ansambla, praktički na samome početku obećavajuće karijere. Nikada nisam toliko snažno osjećala život i smrt u kazalištu, ranjivost tijela na pozornici, koja ponekad djeluju nadljudski, gotovo izuzeto iz vremena, ali i vlastitu ranjivost te privilegiju da sam odabrala petak umjesto subote te tako svjedočila

onome što nitko nije ni slutio da će za jedan mladi život biti posljednja izvedba. Zahvalna sam na sretnoj slučajnosti da sam prisustvovala izvedbi fantastičnog mladog glumca, čiju je ulogu s početkom svibnja preuzeo također odličan Bernard Tomić. No sada je *Huddersfield* predstava obilježena još jednom boli, nenadoknadivim gubitkom, koji će buduće publike možda neodređeno osjećati, nesvjesne prisustva još jedne nevidljive sile koja svjedoči o vječitosti, neiskorjenjivosti, neponovljivosti, neprobojnosti o vječitosti s kojom kazalište živi, i umire da bi živjelo.

¹ <https://www.express.hr/kultura/svi-smo-trebali-bjezati-iz-juge-cim-su-poceli-ratovi-18249> Svi su citati Uglješe Šajtinca, kojima je tekst ispresijecan, izvučeni iz ovoga intervjua.

² U nastavku teksta slijedi i još jedan kritički element: *K tome, u sve tri predstave na snazi je i „službena”, sveprisutna mizoginija, odnosno portretiranje žena kao pornografskih krpi, za koje je posve normalno da ih muškarci neprestano ponižavaju, jer žene su naprosto seksualne „naprave” bez ikakve mogućnosti osobnog ili političkog dostojanstva. Žena služi, citat, „da se čovjek lepo istrese”.*

³ <http://www.zarez.hr/clanci/kucica-za-prezivjele>

Foto: Marko Erešević